

казки умов для формування у дітей етичних понять, розвитку моральних якостей і рис характеру.

Таким чином, роль казки у вихованні молодших школярів багатofункціональна, адже охоплює всі сфери духовного життя дитини – її розум, почуття, уяву, волю. Вона є природним простором для величезного дитячого потенціалу, середовищем, де компенсується нестача дії в реальному житті. Вона виховує, розвиває і навіть лікує. А добра казка, завдяки вчителям і батькам, навчить дитину правильній поведінці, виховає найкращі риси характеру та прищепить важливі для успішного життя якості.

Список використаних джерел:

1. Божович Л. И. Проблемы формирования личности: избр. психол. труды / Л. И. Божович; под ред. Д. И. Фельдштейна. – М.: МПСИ, Воронеж: Изд-во НПО МОДЭК, 2001. – 349 с.
2. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
3. Голюк О.А. Ціннісні орієнтації батьків як основа забезпечення гармонійного буття дитини у сім'ї / О.А.Голюк // Імідж сучасного педагога. – 2015. – № 6 (155) – С. 41-44.
4. Демченко О.П. Виховні ситуації в особистісно зорієнтованому просторі початкової школи : монографія / О.П.Демченко. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 416 с.
5. Демченко О.П. Особливості створення вербальних виховних ситуацій за змістом казок у роботі з дошкільнятами / О.П.Демченко // Гуманізація навчально-виховного процесу : збірник наукових праць. Спецвипуск / [за заг. ред. проф. В.І.Скрипченка]. – Ч.1. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – С.81-88.
6. Лазаренко Н. І. Розвиток пізнавальної активності першокласників у період навчання грамоти / Н.І.Лазаренко // Початкова школа. – 1999. – № 5. – С.13-16.
7. Литвиненко С.О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української казки – Одеса, 1994. – 98 с.
8. Русова С. Ф. Вибрані твори. — К.: Освіта, 1996. – 246 с.
9. Сухомлинський В. О. Павлівська середня школа /В.О.Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 4. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 7-390.
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 3 – К.: Радянська школа, 1988. – 297 с.
11. Сухомлинський В. О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибр. тв. в п'яти томах. – Т. 2. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 419-654.
12. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой: Для работы с детьми дошкольного возраста – М.:ООО «Фирма «Издательство АСТ»; Харьков: Фолио, 2000. – 464. – С. 3-9.

ОСОБЛИВОСТІ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Д.Ткачук, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

*Науковий керівник: О.В.Колосова, кандидат педагогічних наук, старший викладач
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)*

PECULIARITIES OF MORAL UPBRINGING OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

D.Tkachuk, master's student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація: У статті розглянуто теоретичні засади морального виховання молодших школярів, проаналізовано вікові особливості дітей молодшого шкільного віку. Стверджується, що важлива роль у моральному вихованні молодшого школяра залежить від використання на заняттях основних методів виховного впливу: етичного інформування, створення виховних ситуацій, стимулювання моральної поведінки.

Ключові слова: моральне виховання, молодший шкільний вік, моральні якості, моральні норми, засоби морального виховання, сенситивний вік.

Abstract. The article deals with the theoretical principles of moral education of younger schoolchildren, it is analyzed age features of children of junior school age. It is argued that the important role in moral upbringing of a younger schoolchildren depends on the use of basic

methods of upbringing influence on classes: ethical informing, the creation of upbringing situations, and encouragement of moral behavior.

Keywords: *moral education, junior school age, moral qualities, moral norms, means of moral upbringing, sensual age.*

Сьогодні надзвичайної ваги і актуальності набуває моральне виховання громадян, здатних усвідомити найвищі людські чесноти і вчиняти відповідно них на засадах альтруїзму, шляхетності, добродійності. Орієнтація на гуманістичні цінності знайшла відображення в Конституції України, Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст., Державній національній програмі «Освіта (Україна XXI століття)».

Разом з тим темпи й глибина перетворень у системі освіти не задовольняють потреби суспільства, особливо щодо морального виховання молоді. Оскільки останнім часом спостерігаються тенденції «омолодження» злочинності, проявів агресивності в дитячому середовищі, залучення молодших школярів до шкідливих звичок старшокласниками, невиконання батьками своїх обов'язків стосовно виховання дітей, пріоритетним завданням сучасної школи є виховання морально-орієнтованої особистості з початкової ланки.

У молодшому шкільному віці інтенсивно формуються інтелектуальні, соціальні і моральні якості. Саме в початковій школі учні отримують основи знань з навчальних дисциплін, правил поведінки, розуміння моральних норм, що служитимуть підґрунтям їхньої успішної діяльності та поведінки впродовж усього життя.

Теоретичні основи морального виховання висвітлені як у працях педагогів (І. Беха, Л.Божович, А. Богуш, О. Вержиковської, О. Кононко, В. Кременя, О. Матвієнко, О.Савченко, О. Скрипченка, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, К. Ушинського та ін.) і психологів (І.Беха, Л. Божович, Д. Ельконіна, М. Боришевського, І. Булах, Г. Горської, З. Карпенко, А.Маслоу, О. Матвієнко, В. Москалець, М. Савчина, Е. Фромма, В. Франкла), які вказують у наукових дослідженнях на філософсько-психологічне тлумачення моральності особистості, зокрема, на її гуманістичне спрямування.

У початковій школі моральне виховання учнів має виразну особливість, зумовлену передусім віковими особливостями учнів. Молодший шкільний вік є сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період закладається підґрунтя світосприйняття, активно формується моральна сфера, нтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей, поведінки, дотримання моральних норм.

В. Сухомлинський відзначав, що учні живуть своїми уявленнями про добро і зло, про честь і безчестя, про людську гідність; у них навіть своє вимірювання часу: в роки дитинства день здається роком, а рік – вічністю. «Виховання в молодшому шкільному віці — від 6 до 10 років – я назвав би школою сердечності», – писав В. Сухомлинський у статті «Народження громадянина» [11, 219].

На думку науковців І. Беха, О. Доукіної, М. Геника, В. Киричок, О. Савченко, Л.Хоружи, в молодшому шкільному віці можна виділити 2 мікроперіоди: 1–2 класи і 3–4 класи. Якщо 1–2 класи за своїми характеристиками ближчі до старшого дошкільного віку, в якому переважає ігрова мотивація, то 3–4 класи вже ближчі до молодшого підліткового віку з усіма труднощами цього періоду. На відміну від учнів 3–4-х класів, які вже адаптувалися до шкільного життя, учні 1–2 класів потребують значної педагогічної і психологічної підтримки. Це пов'язано зі зміною їхньої соціальної ролі. О. Савченко відмічає, що молодший шкільний вік — надзвичайно значущий період у житті людини. У ньому яскраво виявляються риси дошкільного дитинства і типові особливості школяра. Цей вік багатий прихованими можливостями розвитку, які важливо своєчасно помічати і підтримувати. У цей час закладаються і розвиваються основи багатьох психічних якостей [10].

Порівняно з дошкільниками у молодших школярів процеси гальмування переважають над збудженням, що свідчить про формування таких важливих вольових якостей, як самостійність, здатність приймати рішення, контролювати власну поведінку, дотримуватись

загальноприйнятих норм і правил тощо. Водночас збільшення рухливості нервових процесів визначає здатність дітей до нових видів діяльності, адаптацію до різних життєвих умов, оточення тощо.

Молодших школярів характеризує також природна допитливість, емоційність, вразливість, довіра до дорослих, бажання наслідувати їх, випробовувати власні сили і можливості. Цих поглядів дотримується і В. Киричок, яка у роботі «Гуманне ставлення до дитини» зазначає, що «період молодшого шкільного дитинства є сенситивним для засвоєння моральних правил і норм. Це обумовлено надзвичайною пластичністю психіки дітей цього віку, здатністю до великого емоційного відгуку як передумови розвитку моральних почуттів, новоутвореннями, пов'язаними з підпорядкуванням мотивів, появою внутрішніх механізмів регуляції поведінки тощо» [7, 16]. Вчена переконана, що молодший шкільний вік має такі можливості для виховання, які не можуть повторитися в інші періоди дитячого життя, а упущення у моральному вихованні саме в цей період не буде змоги надолужити пізніше.

О. Докукіна вказує на зміни у психіці дітей молодшого шкільного віку, у яких у цей період розвивається рефлексія (внутрішній аналіз, розмірковування над власними діями, вчинками, з'ясування їх причин, усвідомлення своїх взаємин з однолітками через внутрішнє обговорення стосунків з ними) і такі розумові дії, які дозволяють їй встати в позицію іншого, розуміти його, пережити за нього. Дослідниця переконана, що це створює умови для децентрації особистості (переборення егоїзму особистості, зміна власної позиції внаслідок зіткнення, зіставлення, наближення до позиції іншого в процесі спілкування), яка сприяє розвитку просоціальної мотивації дитини, засвоєнню моральних знань, свідомої поведінки на користь інших людей [4, 11].

На думку М. Генік, молодший шкільний вік є сенситивним у плані накопичення морально-етичних знань, формування уявлень і понять морального змісту, досягненню навколишнього світу. «Співвіднесення «образу Я» з етичними еталонами створює особистісне ставлення до самих еталонів, бажання відповідати одним і протистояти іншим» [5, 140].

У праці Л. Божович «Особистість та її формування у дитячому віці» розвинуто положення Л. Виготського та Д. Ельконіна щодо формування в дітей наприкінці дошкільного віку так званих «моральних інстанцій», які, у свою чергу, є фундаментом для формування в молодшого школяра певних моральних рис особистості. Формування моральних якостей, на її думку, відбувається в процесі вправлення дитини у відповідних формах поведінки, що здійснюється за наявності певної мотивації. Засвоювана форма поведінки стає стійкою тільки в тому разі, якщо дитина, з одного боку, навчається відповідним способам поведінки, з іншого – якщо у неї виникає внутрішня спонукка поводитися згідно із засвоєними зразками. Виховання стійкості морально-психологічних якостей дитини вимагає певної організації як її мотиваційної сфери, так і поведінки [2, 271–272].

У своєму дослідженні О. Чорна зазначає, що у молодших школярів відсутній власний моральний досвід, тому діти вірять в істинність того, що їм говорять дорослі, перш за все у безумовність і необхідність моральних норм. Бувають випадки, що діти, хоча і знають, як потрібно поводитись, нехтують усіма правилами, що пояснюється тим фактом, що дорослі обмежуються словесними формами виховання, мало вправляючи дітей, не вимагаючи від них правильної поведінки [12, 20].

Отже, з метою морального виховання дітей молодшого шкільного віку потрібно проводити велику виховну роботу, спрямовану на усвідомлене засвоєння дітьми моральних знань і уявлень про елементарні норми й правила поведінки.

У моральному вихованні молодших школярів Ш. Амонашвілі використовував: етичні бесіди; диспути; творчі завдання; контроль за культурою мовлення і поведінкою дітей як учителями, так і власне школярами; формування гуманних стосунків; обговорення з дітьми кожного етапу навчально-виховної роботи з акцентом на особистісних і групових досягненнях; корекцію внутрішньосімейних стосунків [1].

О. Савченко вважає, що вчителям необхідно використовувати такі засоби духовно-морального виховання школярів:

1) виховання позитивного ставлення до себе: привчати учнів до оцінної і самооцінної діяльності (морально-етичне); стимулювання до самовдосконалення (культивування прагнення бути кращим);

2) використання виховної сили слова вчителя і виховної сили мистецтва (художніх творів, картин, музики, витворів народного мистецтва);

3) колективне обговорення і розв'язування проблемних завдань і виховних ситуацій морально-етичного змісту;

4) застосування інсценізацій, рольових ігор, насичених моральним змістом;

5) конструювання вчителем ситуацій вибору учнями навчальних завдань з моральним підтекстом;

6) створення ситуацій, які стимулюють моральні вчинки учнів, або моделювання вчинків з допомогою вчителя та їх аналіз;

7) творчі роботи учнів духовно-морального змісту (уявні подорожі в країну «Етика», метод незакінчених речень і незакінчених творів, прогнозування наслідків вчинку, розвитку подій; складання «Етичного словничка», «Азбуки ввічливих», «Абетки моральності»);

8) створення в школі психологічного комфортного середовища [10, 119].

Як переконує О. Вержиковська, ефективність морального виховання залежить від використання на заняттях основних методів виховного впливу: етичного інформування, створення виховних ситуацій, стимулювання моральної поведінки [3, 31–34]. Найважливішим серед них для проведення виховних заходів є етична бесіда. Успіх її використання значною мірою залежить від її організації на основі принципів створення емоційно збагачених виховних ситуацій, послідовності й системності аналізу вихованцем змісту понять, ситуацій, власних і чужих вчинків, розширення досвіду моральної поведінки. Необхідною умовою їх використання є дотримання вимог до змісту, методичних засобів, організації проведення. Таким чином, визначається ще одна важлива складова процесу формування моральних якостей, а саме: діяльність учнів при опануванні моральних знань з метою розширення досвіду моральної поведінки.

Отже погляди науковців щодо морального виховання молодших школярів з позиції сучасності підтверджують необхідність переосмислення цього процесу, пошуку нових підходів до його організації в умовах докорінної реконструкції українського суспільства. А також переконують, що молодший шкільний вік є сенситивним для морального виховання, оскільки в цей період закладається підґрунтя світосприйняття, активно формується моральна сфера, інтеріоризуються моральні цінності, усвідомлюється необхідність моральних якостей.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш.А. Как живет, дети? – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте / Л. И. Божович. – М. : Просвещение, 1968. – 321 с.
3. Вержиковська О.М. Формування моральних якостей у розумово відсталих молодших школярів у позакласній виховній роботі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец 13.00.03 / О.М. Вержиковська ; Інститут дефектології АПН України. – К., 2001. — 21 с.
4. Докукіна О.М. Вивчення особливостей емпатійного ставлення молодших школярів до однолітків / О. М. Докукіна // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К.; Житомир, 2004. - Вип. 6, кн. 1. - С. 214-218.
5. Генік М.С. Особливості виховання духовно-моральних цінностей у молодших школярів / М. С. Генік // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. пр. / АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К.; Житомир, 2005. - Вип. 7. - С. 139-144.
6. Голюк О.А. Воспитание у детей чувства собственного достоинства как проекции морально-гуманистических ценностей/ О. А. Голюк, Анна Гайдукевич, Н. А. Пахальчук, И. В. Карук, К. А. Колесник / Science Review. – Warsaw (Poland). – 2018. – № – 1 (8), January. – Vol.5. – С.13-17.
7. Киричок В. А. Гуманне ставлення до дитини: Метод. посіб. для вчителів / В. А. Киричок; АПН України. Ін-т пробл. виховання. - К., 2004. - 132 с. - Бібліогр.: с. 129-132.
8. Колосова О.В. Організаційно-методичне забезпечення належного педагогічного супроводу формування в дітей основ правової культури // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів інституту педагогіки, психології і мистецтв (Вінниця, ВДПУ ім. М.Коцюбинського, 4-5 квітня 2012

р.) / за ред. Г.С.Тарасенко; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, інститут педагогіки, психології і мистецтв. – Вінниця, ФОП Корзун Д.Ю., 2012. – С.133-136.

9. Комарівська Н. Фольклор як засіб морального виховання дошкільників // Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій: Збірник матеріалів науково-практичної конференції. – Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД», 2013. – Вип. 2. – С. 166-168.

10. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти : посібник для вчителів і методистів початкового навчання / О. Я. Савченко. – 2-ге вид., доповн., переробл. – К. : Богданова А. М., 2009. – 226 с.

11. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа. – Т. 3. – 1977. – С. 283-582.

12. Чорна О.О. Педагогічні умови виховання у молодших школярів шанобливого ставлення до людей / О.О. Чорна // Рідна школа. – 2006. - № 4. – С.18-20

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ПОЧУТТІВ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Р.Токайло, здобувач ступеня вищої освіти «бакалавр»

***Науковий керівник: О.П.Грошовенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)***

EDUCATION OF PATRIOTIC EXPECTATIONSCHILDREN OF YOUNGER SCHOOL AGE

R.Tokaylo, student

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskiy State Pedagogical University (Ukraine)

Анотація. У статті порушується проблема виховання патріотичних почуттів дітей молодшого шкільного віку в умовах реформування системи освіти України. Досліджено психолого-педагогічні особливості та структуру патріотичних почуттів. Наголошено на особливій ролі початкової школи та учителя у формуванні означеної якості. Серед форм і методів патріотичного виховання молодших школярів виділено проекти, свята, екскурсії, бесіди, флешмоби.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні почуття, молодший шкільний вік.

Abstract. The article raises the problem of upbringing patriotic feelings of younger schoolchildren in the conditions of reforming the education system of Ukraine. The psychological and pedagogical peculiarities and the structure of patriotic feelings are studied. The special role of the primary school and the teacher in shaping this quality is underlined. The forms and methods of patriotic upbringing of younger schoolchildren are projects, holidays, excursions, talks, flash mobs.

Keywords: patriotism, patriotic feelings, junior school age.

Сучасний етап розвитку нашої держави характеризується пильною увагою до проблеми виховання любові до своєї Батьківщини, відданості, готовності, служити на благо народу. Ці питання завжди займали чільне місце в теорії і практиці патріотичного виховання і є актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства. Проблеми патріотичного виховання підростаючих поколінь були у центрі уваги вітчизняних просвітителів і педагогів. Як відомо, ще Володимир Мономах у своєму «Повчанні дітям» наголошував на необхідності берегти, охороняти і захищати рідну землю, оберігаючи її для дітей та онуків. У сучасних умовах соціально-економічної, політичної, культурної нестабільності особливо велике значення має приділятися вихованню у підростаючого покоління патріотичних почуттів, любові до рідної землі, місця, де народився, людей, до самого себе, до своєї великої і малої Батьківщини.

Гуманізація і демократизація навчально-виховного процесу як найважливіший напрям оновлення сучасної загальноосвітньої школи вимагає створення умов для розвитку творчих здібностей учнів, їх саморозвитку. Сьогодні, як ніколи, наша держава потребує освічених, моральних людей, які здатні самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору,